PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I ZARZĄDZANIE 2017
Wydawnictwo SAN | ISSN 2543-8190

Tom **XVIII** | Zeszyt **12** | Część **I** | ss. 175–194

Ewa Grzegorzewska-Mischka

Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii
egrze@pg.edu.pl

Wojciech Wyrzykowski

Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii
wojwyrzy@pg.edu.pl

Bariery rozwoju przedsiębiorczości w Polsce i krajach UE – analiza retrospektywna i porównawcza

Barriers to Entrepreneurship – Retrospective Analysis and Comparison with Other European Countries

Abstract: Poland has been promoting in the world statistics for more than a dozen years in terms of business conditions and entrepreneurship. However, Polish entrepreneurs in their opinions do not confirm this. The retrospective assessment of barriers to entrepreneurship is constantly pointing to similar causes, and Polish entrepreneurs have poorly assessed business conditions which, in their opinion, have not improved for several years. The catalog of the most important barriers is different from that indicated by entrepreneurs in Europe. Polish entrepreneurs, constantly from the beginning of transformation processes, are the main barriers to legal and administrative solutions, including taxation. On the other hand, Polish entrepreneurs show one of the highest indicators of their willingness to start a business and recognize that this is the best way to pursue a career. Polish entrepreneurs also have strong assets. They are confident of the skills they have, a high level of optimism, a tendency towards risk and willingness to use the higher risk in Europe. This makes young Polish entrepreneurship a special opportunity for the development of the Polish economy and its broader integration into international markets.

Key words: entrepreneurship, barriers, business, entrepreneurs

Wprowadzenie

W procesie transformacji systemowej kraje byłego bloku wschodniego, obok właściwych krajom Europy Zachodniej barier rozwoju przedsiębiorczości, musiały pokonać przeszkody charakterystyczne dla ich sytuacji polityczno-gospodarczej. Mogło to nastąpić poprzez reprywatyzację istniejących firm państwowych lub w wyniku promocji przedsiębiorczości i zwiększania liczby nowych podmiotów gospodarczych. Szybko okazało się, że skutki prywatyzacji dużych firm państwowych są niezadowalające. Znaczna cześć tych firm, mimo prywatyzacji, nie dostosowała wystarczająco szybko starych struktur do potrzeb liberalnego rynku i upadła. Równie szybko przekonano się, że postawienie na mikro i małą przedsiębiorczość przynosi większe efekty, gdyż takie firmy rozwijają się zdecydowanie szybciej. Polityka wspierania rozwoju przedsiębiorczości ma obecnie charakter globalny. Inicjatywy w tym zakresie podejmowane są przez samorządy lokalne, w ramach rozwoju przedsiębiorczości regionalnej, oraz przez poszczególne kraje. Realizowane są również na poziomie prawodawstwa europejskiego. Celem niniejszego artykułu jest ocena retrospektywna zmian w tym okresie, w zakresie opinii przedsiębiorców dotyczących najistotniejszych przeszkód w podejmowaniu i prowadzeniu działalności, oraz dokonanie analizy porównawczej z podobnymi badaniami, w innych krajach Europy, w celu wskazania, czy i w jakim zakresie różnią się te bariery w innych gospodarkach oraz czy są one również postrzegane w podobnym stopniu przez polskie środowisko przedsiębiorców.

„Duch przedsiębiorczości" w Europie

Badania wskazują na to, że Europejczycy nie mają "ducha przedsiębiorczości" [Debating Europe 2017]. Jedynie 37% ankietowanych chciałoby mieć własną firmę. To istotnie mniej niż w USA i w Chinach, gdzie taką wolę wykazuje 51% respondentów. Pomimo tego, większość państw członkowskich UE ma znacznie większy udział samozatrudnienia niż Stany Zjednoczone, a mikro i małe przedsiębiorstwa stanowią znacznie większy udział w ogólnym zatrudnieniu[1]. W USA jedynie 6% populacji dorosłych pracuje na własny rachunek. Z drugiej strony małe firmy w USA rozwijają się szybciej niż firmy średnie i duże. Na plan pierwszy w procesie wspierania rozwoju małych firm wysuwa się tam mocny, jednolity rynek, inwestowanie w badania i rozwój, wsparcie technologiczne oraz jeden z najbardziej rozwiniętych rynków (venture capital) na świecie. To decyduje o innowacyjności i mocnej pozycji small businessu. Inna jest również w USA niż w krajach UE

[1] Poziom samozatrudnienia w krajach UE jest wewnętrznie zróżnicowany. Są kraje o poziomie samozatrudnienia wyższym niż 16% (Grecja, Włochy, Polska, Czechy) oraz o poziomie poniżej 3,5% (Dania, Luksemburg, Austria, Niemcy).

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

struktura powodów powstrzymujących przed zakładaniem własnej działalności gospodarczej. Aż 38% potencjalnych przedsiębiorców boi się tam bankructwa (w krajach UE – odpowiednio 5%), 4% brakuje pomysłu na działalność (w UE – 7) i jedynie 2% powołuje się na bariery administracyjne (w UE – jest to 4% populacji). Te same badania próbują dać odpowiedź na pytania o czynniki zniechęcające do rozpoczęcia działalności gospodarczej w krajach Unii Europejskiej, co zaprezentowano w dalszej części opracowania.

Swoboda przedsiębiorczości w Polsce na tle innych krajów UE

Realizując cel publikacji, należy rozpocząć od analizy oficjalnych klasyfikacji Polski w zakresie postrzegania poziomu swobody przedsiębiorczości (tym samym poziomu barier) i udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy pokrywa się to z opiniami prezentowanymi przez polskich przedsiębiorców. W tym celu dokonano analizy trzech, jak przyjęto, najważniejszych źródeł takich informacji[2]. Poziom swobody przedsiębiorczości prezentują wykresy nr 1 i 2.

Wykres 1. Poziom swobody przedsiębiorczości wg Heritage Foundation

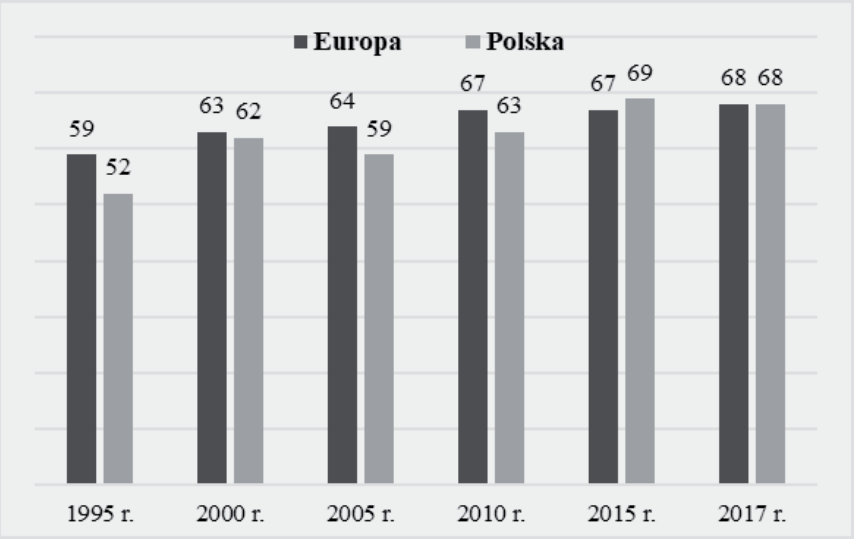

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Raportów Heritage Foundation za wybrane lata 1995–2017.

[2] Są nimi coroczne badania: Heritage Foundation wraz z Wall Street Journal, World Bank Group w projekcie Doing Business oraz raporty Global Entrepreneurship Monitor (GEM).

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Wykres 2. Swoboda przedsiębiorczości wg Doing Business

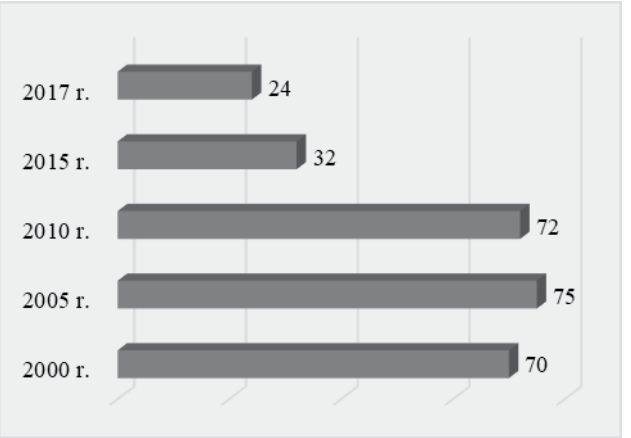

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Raportów Doing Businness za wybrane lata 2000–2017.

Prezentowane zmiany są na pewno powodem do dumy. W zakresie pomiaru swobody przedsiębiorczości Polska osiągnęła poziom równy średniej w krajach UE i awansowała z 70 pozycji w 2000 r. do 24 w 2017 r. Niestety analiza szczegółowa danych nie pozwala na bezkrytyczne uznanie takiego postępu. Zmiany w poszczególnych elementach konstruujących klasyfikacje nie są już tak zadowalające. Polska w ostatnich latach zyskiwała na zmianach składników, które określają warunki makroekonomiczne, a traciła na elementach kształtujących obszar mikroekonomiczny, czyli ten, którym najbardziej zainteresowani są przedsiębiorcy. Dla przykładu: w kategorii „zakładanie firmy" w 2016 r. Polska klasyfikowana była na 85 miejscu a w 2017 r. spadła na 107 pozycję. Podobny w skali spadek nastąpił w kategorii „płacenie podatków", w którym zanotowaliśmy spadek w klasyfikacji o 11 pozycji[3]. Również o 7 miejsc przesunęliśmy się w dół w kategorii „ochrona inwestorów". W ocenie porównawczej warunków realizacji przedsiębiorczości należy w pierwszej kolejności odnieść się do danych oceniających Polskę „z zewnątrz" i następnie skonfrontować je z opiniami naszych przedsiębiorców. W tym celu wykorzystano dane pozyskane w ramach realizacji największego międzynarodowego projektu badania przedsiębiorczości oraz rozpowszechniania wiedzy o przedsiębiorczości – GEM (Global Entrepreneurship Monitor). Porównanie danych uzyskanych dla środowiska polskich przedsiębiorców oraz średnie w Europie prezentuje wykres 3.

[3] Obsługa podatków zajmuje polskiemu przedsiębiorcy rocznie 271 godzin. Wypełnia on przeciętnie 7 różnych obowiązków podatkowych.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Wykres 3. Podstawowe parametry oceniające predyspozycje przedsiębiorcze (dane 2017 r. – procent badanej populacji, potwierdzającej dany parametr oceny)

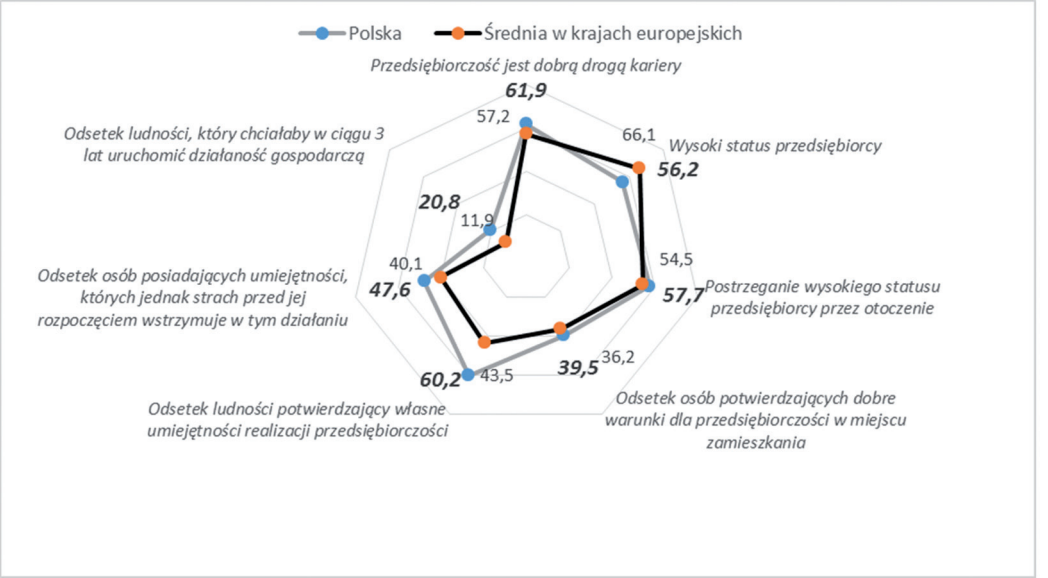

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Global Entrepreneurship Monitor, 2017.

Przedsiębiorcy w Polsce, w większym stopniu niż pokazuje średnia europejska, postrzegają wysoki status przedsiębiorcy (chociaż, jak później wskazano, społeczne uznanie statusu przedsiębiorcy jest zdecydowanie niższe) oraz to, że przedsiębiorczość jest dobrą drogą kariery. Mają oni zdecydowanie lepsze zdanie o posiadanych umiejętnościach, niezbędnych dla rozpoczęcia działalności gospodarczej, jednak cechują się istotnie większą obawą przed jej rozpoczęciem. Obawa przed niepowodzeniem w Polsce jest szczególnie wysoka, nie tylko w porównaniu z populacją europejskich przedsiębiorców, ale również z potencjalnymi przedsiębiorcami z innych krajów (w tej klasyfikacji Polska zajmuje 8 pozycje na 73 badane kraje). Zdecydowanie większa, niż średnio w Europie, jest liczba osób chcących podjąć w najbliższych 3 latach działalność gospodarczą. Polska również wysoko oceniana jest w aspekcie ramowych warunków rozwoju przedsiębiorczości, co przedstawione zostało na wykresie nr 4. Klasyfikacja sporządzona została przy użyciu skali Likerta (od 1 do 9).

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Wykres 4. Ocena podstawowych warunków rozwoju przedsiębiorczości w 2017 r. (porównanie Polska–Europa)

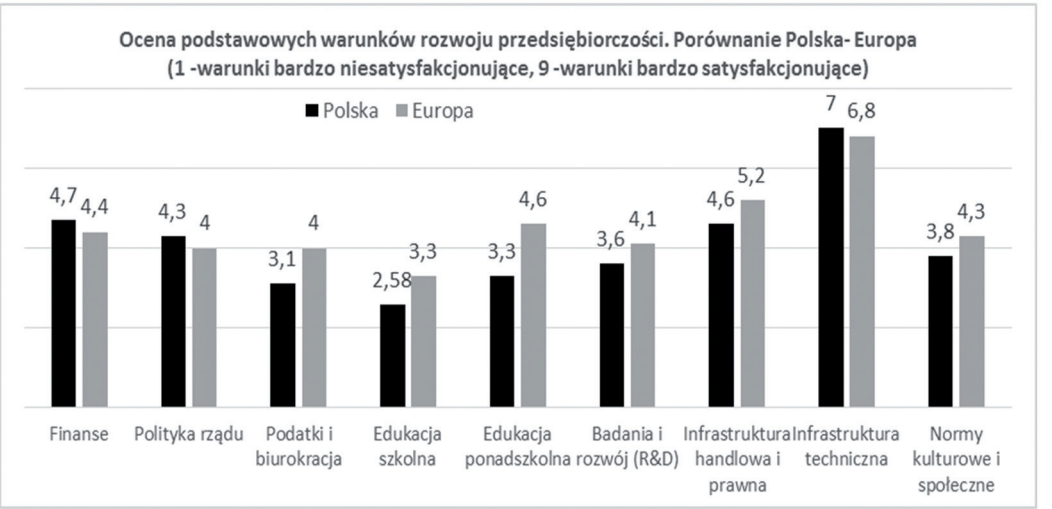

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Global Entrepreneurship Monitor, 2017.

Warunki rozwoju przedsiębiorczości w Polsce, w porównaniu z pozostałymi krajami Europy, oceniane są jako korzystniejsze w zakresie: finansowania działalności, polityki rządu oraz istniejącej infrastruktury technicznej. Gorzej wypadamy w ocenie aspektów podatkowych, biurokracji, edukacji, norm kulturowych i społecznych. W 2017 r. badania GEM szczególną uwagę zwróciły na pozytywny związek między edukacją przedsiębiorczości a zachowaniem przedsiębiorców. Właściwa edukacja przedsiębiorczości jest kluczowa, również w aspekcie właściwej oceny powodów niepowodzeń gospodarczych. W krajach, w których wskaźnik przedsiębiorczości rośnie, niepowodzenie jest postrzegane jako część procesu i nie stanowi powodu do zaniechania kolejnych działań. Może stanowić inspirację do kolejnego podjęcia działalności, w oparciu o już zdobyte doświadczenie, również to negatywne. Zwrócono również uwagę na konieczność wprowadzenia nowych modeli finansowania, połączonych z system szkoleń i monitorowania przedsiębiorców oraz włączenie do takich programów ulg podatkowych, wykorzystując stymulacyjne funkcje podatków.

Podstawowe bariery rozwoju przedsiębiorczości w krajach UE

Zjawisko samozatrudnienia, bezpośrednio utożsamianego z rozwojem przedsiębiorczości, powszechne jest w krajach Unii Europejskiej od wielu lat, a jego udział w ogólnej licz-

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

bie podmiotów prowadzących działalność gospodarczą oraz osób aktywnych zawodowo intensywnie rośnie. W Polsce co piąta pracująca osoba realizuje to na własny rachunek. W krajach Unii Europejskiej wskaźnik udziału samozatrudnienia w ogólnej liczbie zatrudnionych jest bardzo zróżnicowany i wynosi od 9% w Austrii do 30% w Grecji. Kryteria rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych krajach są bardzo różne, podobnie jak różne są wskazywane przez przedsiębiorców bariery. Na aktywność przedsiębiorczą wpływa również cykl koniunkturalny, determinowany czynnikiem „pull factor", co oznacza, że silna gospodarka „pociąga" za sobą samozatrudnionych do zatrudnienia. W przeciwieństwie do tego negatywny rozwój rynku pracy działa jako „czynnik popychający" kierujących ludzi do samozatrudnienia [KfW Research 2013b]. 67% ankietowanych w krajach UE nie ma zamiaru w najbliższych latach zakładać działalności gospodarczej, a 30% jest na to zdecydowanych. Dla 62% powodem chęci założenia własnej działalności jest osobista niezależność, dla 30% swoboda wyboru miejsca i sposobu pracy, a dla 16% spodziewany większy dochód [Debating Europe 2017].

Pomimo deklarowanego wysokiego statusu przedsiębiorcy oraz wyboru przedsiębiorczości jako właściwej drogi kariery 40% ankietowanych wyraża strach przed jej rozpoczęciem.

Wykres 5. Podstawowe parametry określające warunki do realizacji przedsiębiorczości w krajach UE

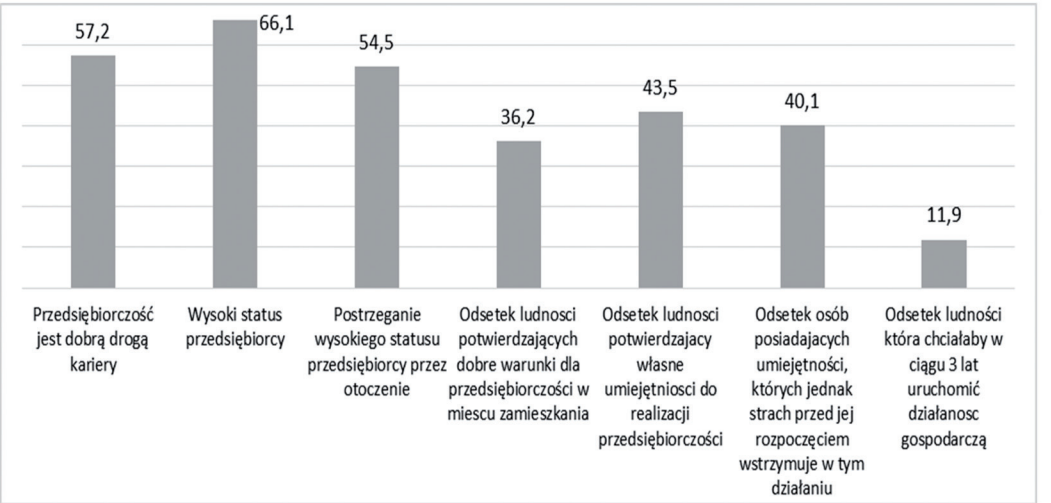

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Debating Europe, 2017.

W poszczególnych krajach europejskich postrzega się powody, dla których zakłada się przedsiębiorstwa, w sposób bardzo zróżnicowany. Przedsiębiorczość, jako dobrą

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

drogę do kariery postrzega 78% Holendrów i tylko 39% Szwajcarów (62% Polaków). Najwyżej status przedsiębiorcy oceniają Hiszpanie i Niemcy – 83% ankietowanych, a najniżej Finowie – 41% ankietowanych. Co ciekawe, nisko oceniają ten status obywatele Wielkiej Brytanii (56% ankietowanych), co nie odpowiada najwyższej w UE w ostatnich 2 latach dynamice wzrostu samozatrudnionych (zapewne w dużym stopniu wpływ mają na to imigranci otwierający własne mikroprzedsiębiorstwa) [Debating Europe 2017]. Interesujące jest porównanie deklaracji składanych przez potencjalnych przedsiębiorców z powodami rezygnacji z jej prowadzenia. 21% potencjalnych przedsiębiorców jako podstawowy powód zniechęcający do rozpoczęcia działalności gospodarczej wskazuje brak kapitału, przy czym dla 50% to powód rezygnacji. Przewidywane trudności administracyjne są przyczyną niepodejmowania działań przedsiębiorczych jedynie dla 4% ankietowanych, a z tego powodu rezygnuje z działalności już blisko 9% przedsiębiorców. Z drugiej strony na przeszkody administracyjne wskazuje 72% ankietowanych. Wyniki tych badań prezentują wykresy nr 6 i 7.

Wykres 6. Powody zniechęcające do rozpoczynania działalności

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Debating Europe, 2017.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Wykres 7. Podstawowe bariery ograniczające przedsiębiorczość

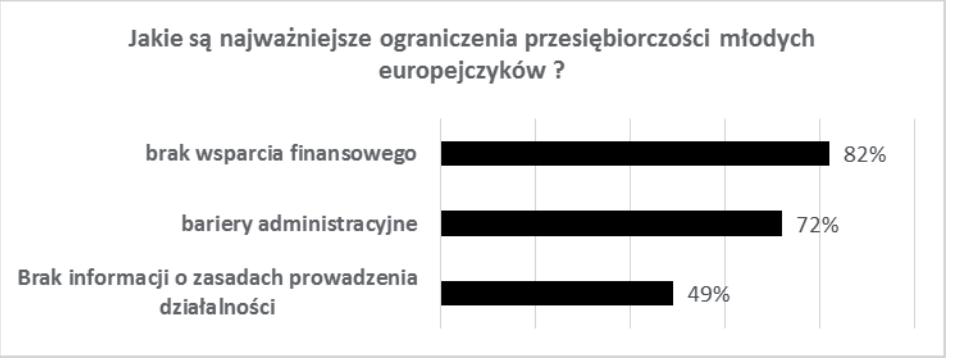

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Debating Europe, 2017.

Zróżnicowane są powody zakończenia prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce w porównaniu z innymi krajami europejskimi. W Polsce zdecydowanie mniejszy odsetek podmiotów kończy działalność z powodu nierentowności, a trzykrotnie mniej sprzedając swoją firmę. Mniej ważnym powodem rezygnacji z działalności, co może zaskakiwać, są bariery biurokratyczne.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Wykres 8. Powody rezygnacji z prowadzenia działalności gospodarczej w krajach europejskich i w Polsce

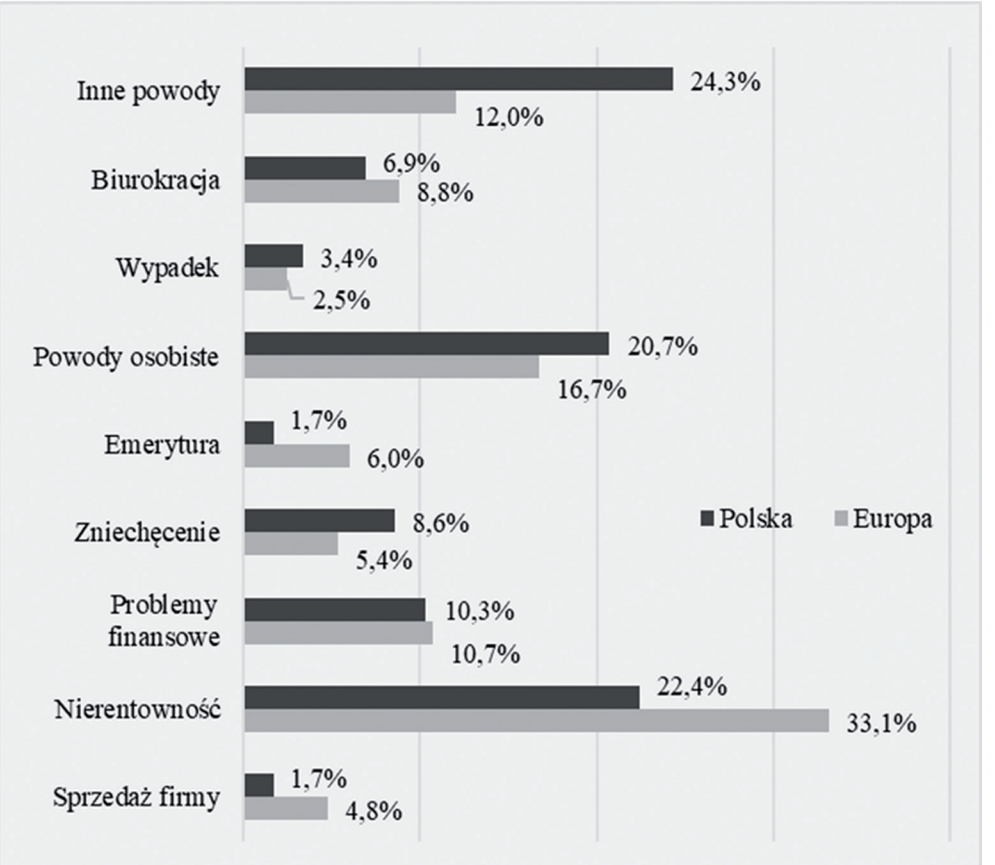

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Global Entrepreneurship Monitor, 2017.

Istotnie rożnie zgłaszane są bariery w rozwoju przedsiębiorczości, w zależności od regionu Europy. Przedsiębiorcy krajów Zachodniej Europy jako główne wskazują: ograniczenia kapitałowe i te o charakterze makroekonomicznym. Przyznają się również często do braku własnych umiejętności. W Polsce tradycyjnie już wymienianą barierą są podatki i przepisy prawa, rzadko natomiast przedsiębiorcy przyznają się do braku kwalifikacji. Z kolei w innych krajach Europy Środkowej i Europy Wschodniej, jako najpoważniejsza przeszkoda instytucjonalna wymieniana jest bariera braku wsparcia ze strony państwa [Bartlett, Batgeman i Vehorec 2012]. Obok niej wymieniane są: bariery finansowe, społeczne, opodatkowanie, przepisy administracyjne, przepisy prawa pracy. W tych krajach bariery rozwoju przedsiębiorczości można podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich,

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

którą można określić jako „standardową" lub „barierą wejścia", związana jest z czynnikami makroekonomicznymi. Grupa druga, to „bariera specyficzna" związana z procesami transformacji, dokonywanymi w krajach postkomunistycznych.

Oprócz najczęściej wymienianych barier formalnych, w rozwoju przedsiębiorczości często podkreśla się również wpływ innych czynników o charakterze demograficznym czy socjologicznym [KfW Research 2013a]. Badania wskazują, że mężczyźni są bardziej skłonni podejmować działalność gospodarczą, wyższy poziom edukacji ma pozytywny wpływ na te procesy, a na poziom przedsiębiorczości w UE ma wpływ również poziom imigracji.

Działania UE w zakresie znoszenia barier w rozwoju przedsiębiorczości

Pozostawienie wyłącznego prawa do jurysdykcji, w zakresie warunków prowadzenia działalności gospodarczej poszczególnym krajom członkowskim, uniemożliwiłoby wdrożenie koncepcji europejskiej swobody przedsiębiorczości. Jednak skoro w UE ograniczone są prawa do narzucania poszczególnym członkom Unii rozwiązań o charakterze materialno-prawnym, należało podnajmować działania znoszące bariery. Fundamenty dla tych działań znalazły się w postanowieniach traktatu – prawo przedsiębiorczości [*Traktat ustanawiający EWG* 1962]. Polityka znoszenia barier oraz wspierania tych podmiotów w Unii Europejskiej rozpoczęła się już w latach osiemdziesiątych. Najważniejszymi aktami prawnymi w tym zakresie były: *Nowy instrument wspólnotowy* (NIW), *Program działania dla MŚP* oraz utworzenie w 1987 r. tzw. zespołu „BEST". W uzupełnieniu tego programu Komisja Europejska przedstawiła w 1989 r. *Plan działania na rzecz przedsiębiorczości i konkurencyjności*, na podstawie którego kraje członkowskie uzyskały całkowitą swobodę stosowania środków i narzędzi prowadzących do stworzenia warunków bardziej sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości. Kontynuację działań wspierających przedsiębiorczość stanowił *Drugi program na rzecz MŚP*, realizowany w latach 1993–1996, a w latach 1997–2000 podstawę działań UE dla sektora drobnych firm stanowił kolejny – *Trzeci program dla MŚP*. Nie wdając się w szczegółowe rozwiązania, należy stwierdzić, że działania te można podzielić na dwie podstawowe grupy:

- znoszenie barier administracyjnych (ograniczanie biurokracji, usprawnianie rejestracji firm, ułatwienia podatkowe, likwidacja opłat rejestracyjnych) oraz
- bariery poza administracyjne – (wspieranie postaw przedsiębiorczych, ułatwienia dostępu do rynków zarówno unijnych, jak i pozaunijnych, lepsze wykorzystanie funduszy strukturalnych dla rozwoju przedsiębiorczości).

W 2000 r. opublikowano *Wieloletni program na rzecz przedsiębiorstw i przedsiębiorczości na lata 2001–2005*, a wyrazem praktycznych działań zmierzających do ujednolice-

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

nia zasad promocji małej przedsiębiorczości było przedstawienie w marcu 2008 r. programu *Small Business Act* (SBA) [Komisja Wspólnot Europejskich 2008], określanego również mianem *Aktu dla przedsiębiorczości*. Uznając w procesie rozwoju przedsiębiorczości szczególną rolę młodych przedsiębiorców, w 2014 Rada Europejska przyjęła odpowiednią konkluzję [Rada Unii Europejskiej 2014], uznając wagę przedsiębiorczości w walce z bezrobociem, znaczenie edukacji i promowania postaw przedsiębiorczych, dostęp do środków finansowych i usług wsparcia i mentoringu, stwarzania zachęt do innowacyjności oraz ułatwiania dostępu do programów europejskich.

Analiza barier rozwoju przedsiębiorczości przez polskich przedsiębiorców i ich organizacje

Przedsiębiorczość w Polsce określana jest przymiotem „młodej". Wynika to nie tylko z tego, że przemiany transformacyjne mają stosunkowo krótką historie, ale również z tego, co napawa niewątpliwie optymizmem i oznacza szansę, że w Polsce jest o 20% więcej młodych przedsiębiorców niż średnio w Europie. Postawy przedsiębiorcze Polaków stopniowo się poprawiają. W ostatnich 2 latach intencje przedsiębiorcze wzrastają w tempie 4% rocznie [Tarnawa i in. 2016]. Jednak w Polsce istnieje jednej z najniższych odsetek osób dostrzegających związek między przedsiębiorczością a uznaniem społecznym. Widać w tej ocenie spuściznę okresu przedtrasformacyjnego, jak i „dzikich" procesów prywatyzacji, które wpłynęły na pejoratywną ocenę przedsiębiorcy. 56% Polaków jest przekonanych o posiadaniu umiejętności i doświadczenia potrzebnego do założenia i prowadzenia własnej działalności gospodarczej [Tarnawa i in. 2016]. Jest to zdecydowanie wyższy odsetek niż średni w krajach europejskich. Polscy przedsiębiorcy gorzej wypadają w porównaniu ze swymi odpowiednikami w pozostałych krajach Europy w kategorii motywacji do zakładania firm. Stale zbyt duża liczba osób zakłada w Polsce firmy z powodu braku innej możliwości zarobkowania (przymus), a zbyt mało z nich kieruje się szansą, jaką stwarza przedsiębiorczość (własny wybór).

W Polsce, odmiennie niż ma to miejsce w innych krajach UE, to nie brak kapitału (jako przeszkodę wskazuje jedynie 6% ankietowanych, a w krajach europejskich odsetek ten wynosi 21%) [Schwab 2015], zbyt wysoki koszt jego pozyskania, niepewność gospodarcza czy słaba infrastruktura są podstawowymi barierami rozwoju przedsiębiorczości. Jest nim „od zawsze" system podatkowy i nadmierna biurokracja. Potwierdza to również raport sporządzony przez Grant Thornton International. Organizacja ta monitoruje Polskę od 2008 r.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Wykres 9. Najistotniejsze przeszkody w rozwoju przedsiębiorczości w Polsce

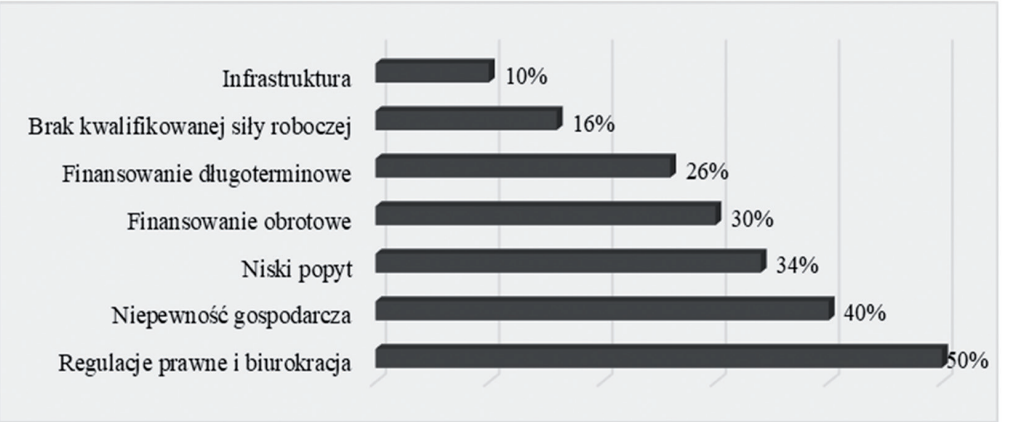

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Grant Thornton International, 2014.

Podobnie, w ocenie polskich przedsiębiorców, innowacyjność jest zdecydowanie mniejszą barierą dla sukcesu działalności gospodarczej. Analizując bariery przesłanek do rozpoczęcia działalności gospodarczej, wskazać należy na 5 podstawowych.

Wykres 10. Top 5 najważniejszych powodów zniechęcających do rozpoczęcia działalności gospodarczej w Polsce

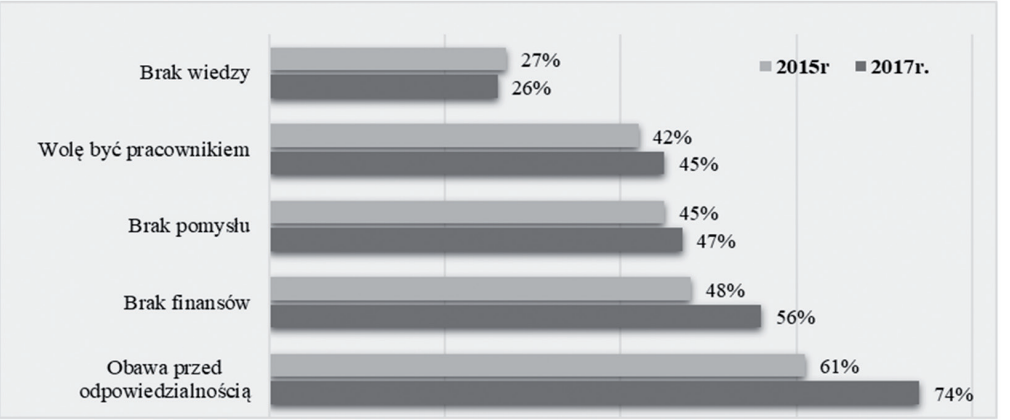

Źródło: opracowanie własne, na podstawie badań Związku Przedsiębiorców i Pracodawców, 2017.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Obawa przed odpowiedzialnością jest związana z powszechną opinią o zagrożeniach podatkowych, biurokratycznych i prawnych osób już działalność prowadzących, ale istotne znaczenie ma proces edukacji. Osoby chcące rozpocząć działalność gospodarcza są zupełnie w tym zakresie nieprzygotowane. Do braku wystarczającej wiedzy przyznaje się co czwarty ankietowany, a brak „ducha przedsiębiorczości" potwierdza fakt, iż blisko 50% osób woli być pracownikiem niż osobą biorącą na swe barki odpowiedzialność biznesową.

Prowadzone przez polskie organizacje badania od kilkunastu lat generalnie wskazują na te same powody stanowiące barierę rozwoju przedsiębiorczości. Już w 1999 r. 32% ankietowanych przedsiębiorców uważało za konieczne dokonanie strukturalnych zmian polskiego systemu podatkowego [PKPP „Lewiatan" 1999]. Za najistotniejsze w 2001 r. uznawano uproszczenie systemu podatkowego oraz systemu ubezpieczeń społecznych, obniżenie kosztów pracy oraz uelastycznienie stosunków pracy oraz zwiększenie zryczałtowanych form opodatkowania [Rybińska i Tokaj-Krzewska 2002]. W 2003 r. trzy czwarte ankietowanych przedsiębiorców uważało, że polski system podatkowy należało zreformować, a blisko 90% z nich było przeciwnych likwidacji ulg w podatkach dochodowych [CBOS 2003]. Na te same powody wskazywano w latach 2005 [Brzeziński i Nykiel 2006], 2006 [Krajowa Izba Gospodarcza 2006], 2007 [PKPP „Lewiatan" 2007], 2011 [Projekt „Badania nad Przedsiębiorstwem" (2011)] i 2015 [Związek Przedsiębiorców i Pracodawców 2017]. Syntetycznie prezentuje to wykres nr 11.

Wykres 11. Najważniejsze bariery rozwoju przedsiębiorczości wśród mikro i małych przedsiębiorstw w Polsce

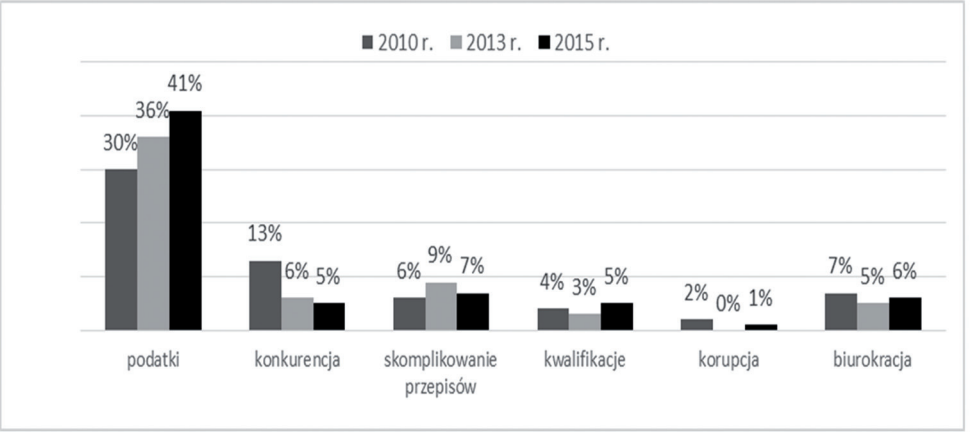

Źródło: opracowanie własne, na podstawie raportów Rybińskiej i Tokaj-Krzewskiej, 2002.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Również aktualne badania realizowane przez organizacje europejskie potwierdzają, że nadal jako najbardziej istotne uznawane są bariery o charakterze administracyjno-prawnym.

Wykres 12. Najistotniejsze czynniki ograniczające przedsiębiorczość w Polsce (2016 r.)

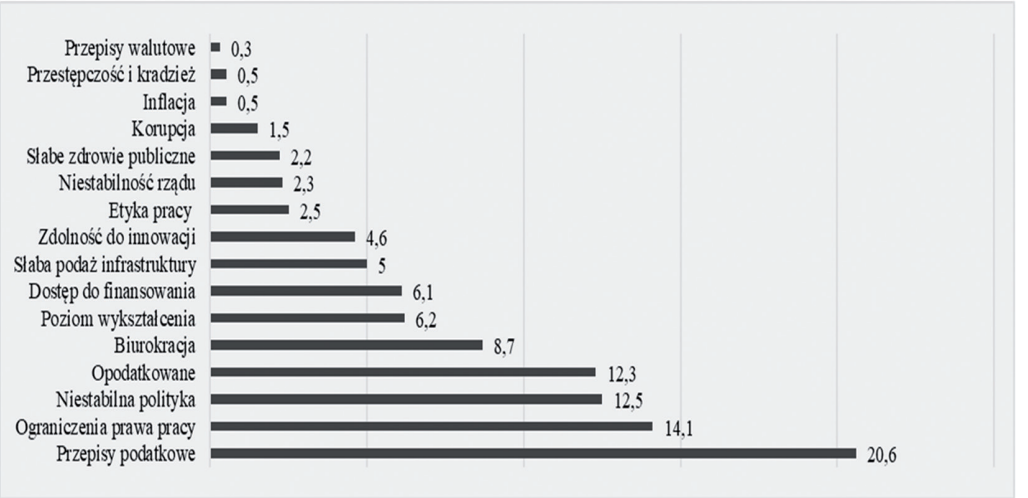

Źródło: opracowanie własne, na podstawie World Economic Forum, 2015.

Pomimo istotnych zmian w polskim prawie podatkowym w ostatnich kilkunastu latach, to właśnie ta bariera jest stale i co jest niepokojące, z rosnącym w opinii przedsiębiorców znaczeniem, wskazywana jako najważniejsza. To odróżnia Polskę od wskazanych wcześniej wyników podobnych badań w krajach Europy Zachodniej. Można by przyjąć, że wskazywanie na system podatkowy jako najważniejszą barierę stało się już pewnym modelem odpowiedzi, wręcz „przyzwyczajeniem" przedsiębiorców, którzy nie dostrzegając dokonywanych zmian, w zasadzie niezmiennie i z uporem wskazują na bariery podatkowe. Jednak raporty potwierdzają prawo do takiego osądu. Materialne prawo podatkowe to ponad 300 aktów prawnych i około 6 000 stron maszynopisu. Sam podatek dochodowy wraz z aktami wykonawczymi to 2 700 stron maszynopisu [Grant Thorton 2017]. Istnieje obawa, że tzw. uszczelnianie prawa podatkowego, niewątpliwie potrzebne, może jednak skutkować wzrostem restrykcyjności aparatu skarbowego, wpływając tym samym na poziom przedsiębiorczości [Helsińska Fundacja Prawa Człowieka 2017].

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Wykres 13. Najistotniejsze czynniki o charakterze administracyjno-prawnym, ograniczające przedsiębiorczość w Polsce (2015 i 2016 r.)

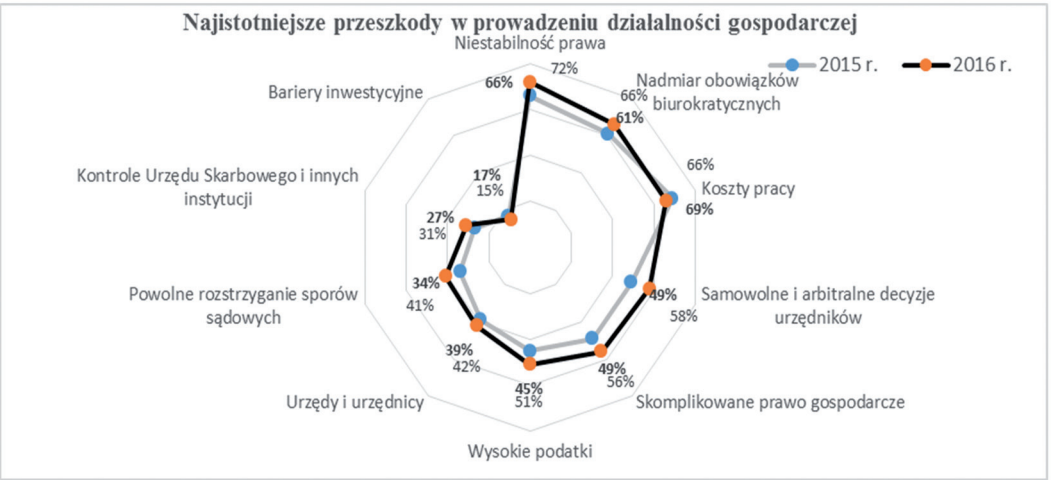

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Związku Pracodawców Polskich, 2017.

Barierami w Polsce są również: niezadowalający transfer wiedzy z instytucji naukowych do przemysłu, bardzo ograniczony dostęp sektora MŚP do wyników prac badawczo-rozwojowych oraz niewystarczający do wymagań rynku poziom edukacji zarówno specjalistycznej, jak i wiedzy przedsiębiorczej. Polskie „młode" przedsiębiorstwa mają niski stopień umiędzynarodowienia. Dla 60% prowadzących działalność gospodarczą rynek polski jest rynkiem jedynym.

Wnioski

1. Otwarcie rynków poszczególnych krajów oraz realizacja zasad swobody przedsiębiorczości na terenie UE powodują, że działania w kierunku stworzenia najbardziej atrakcyjnych warunków dla przedsiębiorczości stało się w Europie elementem "gry konkurencyjnej", mającej na celu przyciągnięcie jak największej liczby przedsiębiorców. Organy UE wyznaczają w tym zakresie jedynie ogólne, kierunki działań, pozostawiając rozwiązania szczegółowe poszczególnym krajom.

2. Polska niewątpliwie osiągnęła w ostatnich kilkunastu latach spektakularny sukces, awansując w klasyfikacjach sporządzanych przez międzynarodowe centra badawcze o kilkadziesiąt pozycji. Ocena tych organizacji odnosząca się do warunków prowadzenia działalności gospodarczej jest jednak zdecydowanie lepsza niż odczucia i postulaty zgłaszane przez polskich przedsiębiorców i organizacje ich reprezen-

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

tujące. Polscy przedsiębiorcy wyrażają złą ocenę warunków prowadzenia działalności, która w zasadzie nie poprawia się od kilkunastu lat.

3. Specyficzna jest w Polsce gradacja barier utrudniających prowadzenie działalności gospodarczej. Polscy przedsiębiorcy wykazują się jednym z najwyższych wskaźników woli rozpoczęcia działalności i uznania, że jest to najlepsza droga do kariery. Jednak społeczna aprobata i status przedsiębiorcy należy do najniższych w Europie. Polscy przedsiębiorcy wykazują się również jednym z najwyższych wskaźników obawy przed rozpoczęciem działalności, chociaż z drugiej strony uważają się za zdecydowanie lepiej wyedukowanych i przygotowanych do prowadzenia działalności niż przedsiębiorcy z innych krajów.

4. Inaczej niż w krajach zachodnich Europy polscy przedsiębiorcy stale, od początku procesów transformacji, jako podstawową barierę wskazują rozwiązania administracyjno-prawne, w tym przede wszystkim podatkowe. Mniejszymi przeszkodami są: bariery finansowe, konkurencje czy sytuacja makroekonomiczna. Problem podatkowy nie jest zjawiskiem przecenionym i wyolbrzymianym przez przedsiębiorców. Badania wykazują, że rozwojowi polskich firm przeszkadza „nadregulacja" prawna polskiej gospodarki. Zdaniem polskich przedsiębiorców czynności związane z procedurami ograniczają możliwości pracy nad projektami rozwojowymi oraz generują niepotrzebne koszty, zmniejszając tym samym zdolności rozwojowe firm. Niewątpliwie warunki do zakładania i rozwoju nowych firm wymagają dalszych zmian i usprawnień.

5. Młoda polska przedsiębiorczość jest szczególną szansą rozwoju polskiej gospodarki oraz szerszego jej włączenia do rynków międzynarodowych. Polscy przedsiębiorcy dysponują mocnym atutami. Są nimi pewność posiadanych umiejętności, duży optymizm, wyższa niż średnio w Europie skłonność do ryzyka i chęć wykorzystania szansy. Polscy mikroprzedsiębiorcy deklarują wyższe aspiracje dotyczące stwarzania nowych miejsc pracy niż przeciętnie w Europie. 34% firm, we wczesnej fazie rozwoju, deklaruje stworzenie minimum 5 miejsc pracy w okresie pierwszych 5 lat a około 20% uważa, że zatrudni 10 osób.

Bibliografia

Bartlett W., Batgeman M., Vehorec M. (2012), S*mall Enterprise Development in South-East Europe: Policies for Sustainable Growth*, "Springer Science & Business Media", New York.

Brzeziński B., Nykiel W. (2006), *Stan prawa podatkowego w Polsce. Raport 2005*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego", nr 1.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Centrum Badania Opinii Społecznej (2003), *Podatki w opinii społecznej. Komunikat z badań*, Warszawa.

Debating Europe (2017), *Cofunded by the Europe for Citizens Programme of the European Union*, [online] http://www.debatingeurope.eu, dostęp: 11 września 2017.

Doing Business (2000–2017), *Doing Business Subnational Reports 2000–2017*, The World Bank Group, [online] http://www.doingbusiness.org/, dostęp: 11 września 2017.

Grant Thornton International (2014), *Business Report 2014*, [online] https://www.grantthornton.global/, dostęp: 11 września 2017.

Grant Thornton (2017), *Podatki w Polsce*, [online] http://grantthornton.pl/wp-content/uploads/2017/01/Podatki_w_Polsce_GrantThornton_up.pdf, dostęp: 11 września 2017.

Helsińska Fundacja Prawa Człowieka (2017), *Andrzej Ruciński przeciwko Polsce* (Skarga Nr 22716/12), Opinia AmicusCuriae [online], http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/06/amicus_rucinski_final.pdf, dostęp: 11 września 2017.

Heritage Foundation (1995–2017), *Index of Economic Freedom (reports)*, [online] http://www.heritage.org/index/, dostęp: 11 września 2017.

Herrington M., **Kew P.** (red.) (2017), *Global Entrepreneurship Monitor 2016/2017,* Global Entrepreneurship Research Association.

KfW Research (2013a), *Barriers and Obstacles in Starting a Business: Entrepreneurs and Prevented Entrepreneurs,* KFW Bank aus Verantwortung, [online] https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-Studien-und-Materialien/PDF-Dateien-Paper-and-Proceedings-(EN)/Gr%C3%BCndungshemmnisse_KF_EN.pdf, dostęp: 11 września 2017.

KfW Research (2013b), *Labour Market Greatly Lowers Appetite for Self-Employment, Innovative Founders Hold their Own,* KFW Bank aus Verantwortung, [online] https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-Gr%C3%BCndungsmonitor/Gr%C3%BCndungsmonitor-englische-Dateien/KfW-Gr%C3%BCndungsmonitor-2016_EN.pdf, dostęp: 11 września 2017.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Komisja Wspólnot Europejskich (2008), *Program Small Business Act dla Europy*. *Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów*, Bruksela.

Krajowa Izba Gospodarcza (2006), *Raport z badania warunków dla funkcjonowania firm z sektora MŚP*, Warszawa.

Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych „Lewiatan" (1999), *Badanie przeprowadzone przez Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych „Lewiatan"*, Warszawa.

Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych „Lewiatan" (2007), *Monitoring kondycji małych i średnich przedsiębiorstw w 2006 i 2007* r., PKPP „Lewiatan", Warszawa.

Projekt „Badania nad Przedsiębiorstwem" (2011), *Ranking największych barier w działalności firm,* Business Centre Club, https://www.bcc.org.pl/uploads/media/2011.10.17_Ranking_barier_-_badanie_przedsiebiorcow_BCC_i_GfK_Polonia.pdf, dostęp: 11 września 2017.

Rada Unii Europejskiej (2014), *Konkluzja Rady z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie promowania przedsiębiorczości młodzieży z myślą o włączeniu społecznym młodych ludzi (2014/C183/04),* „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej".

Rybińska A. (red.), Tokaj-Krzewska A. (red.) (2002), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000–2001*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

Schwab K. (red.) (2015), *Global Competiveness Index 2015–2016,* World Economic Forum, [online] http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf, dostęp: 11 września 2017.

Shane S. (2013), *What Would-Be Enterpreneurs Fear Most About Starting Up*, [online] https://www.entrepreneur.com/article/226259, dostęp: 11 września 2017.

Tarnawa A., Węcławska D., Zadura-Lichota P. i in. (2016), Global Entrepreneurship Monitor Polska, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (1962), Dz. U. 04.90.864/2, [online] http://www.lex.pl/du-akt/-/akt/dz-u-2004-90-864-2, dostęp: 11 września 2017.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Związek Przedsiębiorców i Pracodawców (2017), *Bariery prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce*, [online] http://zpp.net.pl/upload/otn4e9_BadanieBarieryprowadzeniadziaalnocigosp.wPolsce.pdf, dostęp: 11 września 2017.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl